

ФАРМІРАВАННЕ КАДРАВАГА ПАТЭІЦЫЯЛУ САЦЫЯЛЬНА-КУЛЬТУРНАЙ СФЕРЫ БЕЛАРУСІ.

Сацыяльна-палітычная трансфармацыя налага грамадства, посткатастрофныя працэсы, якія адбываюцца на 1/5 тэрыторыі Беларусі, садзейнічаюць нарастанню сацыяльнай напружанасці. На яе ўплываюць зніжэнне ўзроўню жыцця, беспрацоўе пэўнай часткі людзей, узмаленнем сацыяльнай няроўнасці, цяжасцямі забеспячэння насельніцтва сацыяльна-культурнымі паслугамі і інш. Усе гэта спарадзіла неабходнасць перабудовы сістэмы сацыяльнай абароны насельніцтва і сацыяльнай сферы. У краіне з пачатку 90-х гадоў пачала фарміравацца сістэма сацыяльнай службы. Педагагічныя вышэйшыя навучальныя ўстановы распачалі падрыхтоўку школьных практычных псіхолагаў і сацыяльных педагогаў. У 1997г. у агульнаадукацыйных школах, прафесійна-тэхнічных вучылішчах, сярэдніх спецыяльных навучальных установах налічвалася ўсяго каля 2 тыс. сацыяльных педагогаў. Аналіз забеспячэнасці сацыяльнымі педагогамі і псіхолагамі ўстаноў адукацыі і культуры паказвае, што ў шэрагу раёнаў Гомельскай і Магілёўскай абласцей працавала толькі па 1—2 сацыяльным педагогу.

Дзейнасць школьнага сацыяльнага педагога зарыентавана на работу з дзецьмі і падлеткамі. Сусветная ж практыка сведчыць, што ў кваліфікаванай сацыяльна-псіхалагічнай дапамозе маюць патрэбу ўсе катэгорыі насельніцтва. Асабліва гэта тычыцца насельніцтва посткатастрофнага соцыуму. Даследаванне псіхафункцыянальнага стану насельніцтва, якое пражывае ў рэгіёнах, забруджаных радыёнуклідамі, дае падставы сцвярджаць, што сацыяльныя работнікі, псіхологі абавязаны вывучаць соцыум, выяўляць людзей, якія маюць патрэбу ў сацыяльнай абароне і дапамозе, клапаціцца аб стварэнні ўмоў для пільнага правядзення вольнага часу і адпачынку, дапамагаць ім у вырашэнні сацыяльных праблем. Гэта звязана не толькі з трансфармацыяй ранейшага паняцця "культурна-асветніцкая работа", але і з аб'ектыўна ўзрастаючай роляй спецыяліста, які неіасрэдна ўстанаўлівае кантакты з сям'ёй, працоўным калектывам, школай, ўстановамі культуры і іншымі сацыяльнымі інстытутамі рэгіёна.

Сярод мноства суб'ектаў, якія ўзаемадзейнічаюць у сацыяльна-культурнай сферы, важную ролеваю функцыю адбываюць творчыя работнікі, прафесіяналы і непрафесіяналы, неіасрэдна занятыя стварэннем сацыяльна-культурных калітоўнасцей, нападўненнем зместу адпачынкавых праектаў і праграм.

Глыбокае і ўсебаковае асэнсаванне ролі культуры ў трансфармацыйны перыяд развіцця грамадства сведчыць аб тым, што сацыяльна-культурная дзейнасць аб'ектыўна становіцца ўмовай удакладнення сацыяльнай рэалізацыі, важнай формай самавыяўлення, самарэалізацыі асобы. Перамены ў змесце і арганізацыі сацыяльна-культурнай, адпачынкавай дзейнасці, якія распачаліся ў канцы 80-х гадоў, патрабавалі пераасэнсавання і карэкціроўкі дзейнасці навучальных устаноў па падрыхтоўцы работнікаў культуры і мастацтва.

У Беларусі сфармавалася шматгаліновая сістэма культуралагічнай і мастацкай адукацыі з трыма ўзроўнямі: пачатковым, сярэднім спецыяльным і вышэйшым. У 1998 г. у Беларусі налічвалася 527 школ мастацкай адукацыі, 20 музычных, харэаграфічных і культурна-асветных сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і 3 ВУ.

Навучальныя ўстановы культуры і мастацтва.

Тып Установы	Колькасць устаноў нэўнага тыпу	Колькасць студэнтаў і навучэнцаў ва ўстановах
ВНУ	3	4987
ССНУ	20	5155
Школы	527	85542
Усяго	550	95684

Статыстычныя даныя паказваюць, што структура навучальных устаноў культуры і мастацтва за 90-я гады колькасна не змянілася, толькі назіралася тэндэнцыя змены іх профілю. Традыцыйная асветнікая накіраванасць дзейнасці навучальных устаноў не ўтлівалася ў новыя контуры сацыяльна-культурнай сферы, якія былі выкліканы пераўтваральнай практыкай і не атпавядалі яе сацыяльна-адаўленчаму, сацыяльна-педагагічнаму, сацыяльна-абарончаму характару. У даследуемы перыяд спецыяльнасць культасветработніка трансфарміравалася ў шэраг роднасных спецыяльнасцей і спецыялізацый. У першай палове 90-х гадоў у ВНУ культуры і мастацтва з'явіліся якасна новыя спецыяльнасці: сацыяльны работнік-псіхолог, менеджэр, сацыяльны педагог, культуролог, рэжысёр народных абрадаў і свят, арганізатар сацыяльна-культурнай дзейнасці і інш.

Агульнай падставай для ўзнікнення новых культуралагічных спецыяльнасцей з'явілася сацыяльна-культурная дзейнасць, скіраваная на стварэнне ўмоў для найбольш поўнага развіцця, самасвярджэння і самарэалізацыі асобы, групы людзей у сферы адпачынку. Роля арганізатара адпачынку насельніцтва набыла асаблівую сацыяльную каштоўнасць у сувязі з тым, што ў сацыяльна-культурнай, адпачынкавай сферы цэнтрам усеагульнага прыцягнення сталі малыя групы, камерныя формы пазнавальнай, культурна-творчай, рэкрэацыйнай дзейнасці. Уводзячы новыя спецыяльнасці, сацыяльна-культурныя інстытуты зыходзілі з таго, што мэтай устаноўкай культуролога, менеджэра, сацыяльнага работніка посткатастрофнага соцыуму навіяна быць развіццё ў канкрэтнай супольнасці людзей твёрдых здольнасцей, а таксама метадаў, з дапамогай якіх гэтыя здольнасці фарміруюцца і рэалізуюцца.

Па нашым меркаванні, генеральнай функцыяй сацыяльнага работніка, культуролога, менеджэра, сацыяльнага педагога ўстаноў культуры з'яўляецца стварэнне ўмоў для найбольш поўнага развіцця і самаразвіцця, самасвярджэння, самарэалізацыі розных катэгорый насельніцтва соцыуму ў сферы вольнага часу. У такой фармулёўцы звышзадачы прафесіі, з аднаго боку, выпраменьваецца развіццёвая, стымулюючая сутнасць адпачынкавай дзейнасці, з другога – выступае кампенсатарная прырода актыўнасці чалавека ў сферы вольнага часу. У рамках сацыяльна-культурнай дзейнасці педагог-арганізатар вольнага часу павінен ствараць такія ўмовы, якія садзейнічалі б максімальнаму самаажабшчывленню асобы ўдзельніка самадзейнага калектыву ці развага наведвальніка ўстановы культуры. На наш погляд, дзейнасць такой установы павінна не дубліраваць, а далаўняць дзейнасць іншых сацыяльных інстытутаў.

Генеральная ролевая функцыя спецыяліста сацыяльна-культурнай сферы ўключае шэраг вытворных. Нам думаецца, яны адпавядаюць найбольш агульным праблемам і сітуацыям рэчаіснасці, якія складаюць сутнасць прафесіі. Аналіз сацыяльна-культурнай сітуацыі ў разглядаемым соцыуме дае падставы вызначыць шэраг асноўных ролевых функцый работніка ўстаноў культуры.

Выпускнікі ВНУ культуры і мастацтва павінны ўдзельнічаць у стварэнні неабходных сацыяльна-эканамічных умоў развіцця і рэкрэацыі ў розных формах адпачынкавай дзейнасці соцыуму. Менавіта гэта функцыя з'яўляецца вызначальнай для спецыялістаў сацыяльна-

культурнай сферы як для арганізатараў клубнай работы, так і для кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці. Яны павінны быць здольнымі да прагназавання, выпрацоўкі канструктыўных рапэнняў, суперажывання, эфектыўнага ўзаемадзеяння з іншымі людзьмі, мець навыкі кіравання малымі групамі, нефармальнымі супольнасцямі.

Актуальнай і цяжка вырашальнай з'яўляецца праблема нарматыўна-прававога забеспячэння розных формаў сацыяльных ініцыятыў і самадзейнасці насельніцтва. У сувязі з гэтым культуралагі. сацыяльныя работнікі павінны абараняць разам з іншымі сацыяльнымі інстытутамі канстытуцыйныя свабоды асобы ва ўмовах вольнага часу.

Забеспячэнне адпаведных формаў самадзейнасці насельніцтва адносіцца таксама да асноўных функцый арганізатараў сацыякультурнай дзейнасці. Змест гэтай функцыі заключаецца не толькі ў распрацоўцы, карэкцыі і рэалізацыі сацыяльна-культурных, адпаведных ініцыятыў, праграм, праектаў, але і ў развіцці самадзейнасці насельніцтва., паколькі гэта з'яўляецца стратэгічнай лініяй ва ўмовах трансфармацыі грамадскага жыцця. У сувязі з шырока распаўсюджаным посттраўматычным стрэсам у пацярпелага ад катастрофы насельніцтва выступае такая функцыя спецыяліста сацыяльна-культурнай сферы, як кампенсатарная дзейнасць. Сацыяльныя работнікі, псіхологі, сацыяльныя педагогі, культуралагі сродкамі культуры, мастацтва, аматарскай творчасці павінны дапамагаць жыхарам соцыуму ў пераадоленні посткатастрофнага стрэсавага стану, цяжкасцей адаптацыі, пераарыентацыі на новы лад жыцця.

Аналіз узроўню прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў сацыяльна-культурнай сферы Гомельскай і Магілёўскай абласцей сведчыць аб тым, што раней існаваўшая сістэма іх мастацкай адукацыі не зусім адпавядала запатрабаванням часу, таму яе неабходна было ўдасканаліць. А калі ўлічыць, што падрыхтоўкай кадраў мастацтвазнаўчых і культуралагічных спецыяльнасцей займаюцца толькі тры вышэйшыя навучальныя ўстановы, то стане зразумелым, што сацыяльна-культурная сфера нездавальняюча забяспечана высокакваліфікаванымі кадрамі. Аб узроўні прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў яскрава сведчаць даныя, змешчаныя ў ніжэйпрыведзенай табліцы.

Табліца 2.

Колькасць супрацоўнікаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй (1997 г.).

Установы культуры	Усяго супрацоўнікаў	У тым ліку	
		З вышэйшай адукацыяй	З сярэдняй спецыяльнай адукацыяй
Клубы	9680	1406	4207
Бібліятэкі	9422	3592	3921
Музеі	2386	608	597

Статыстычныя даныя паказваюць, што толькі 14,5% работнікаў клубных устаноў рэспублікі мелі вышэйшую адукацыю, 37 — бібліятэкараў, 19% — музейных супрацоўнікаў.

Такім чынам перад сацыяльнымі інстытутамі краіны востра паўстала праблема насычэння сацыякультурнай сферы прафесійнападрыхтаванымі кадрамі, якім давадзецца працаваць ў спецыфічных умовах адкрытага мікрасацыяльнага асяроддзя. Гэта павінны быць спецыялісты па аказанні сацыяльнай дапамогі насельніцтву, арганізацыі рознабаковай яго дзейнасці ў сферы вольнага часу, вырашэнні выхаваўча-адукацыйных задач, карэкцыі паводзін і сацыяльнай рэабілітацыі асобных груп насельніцтва.

1. Гл.: Бутрым Г. А. Школьны сацыяльны педагог у сістэме сацыялізацыі // Сацыяльна-педагагічная работа. — 1998. — № 2. — С. 3.

2. Намі выкарыстана кн.: Дзейнасць навучальных устаноў мастацтва і культуры: Аналітычна-статыстычны агляд. — Мн., 1998. — С. 5 — 10; 34-43; 65.

3. Падлічана на падставе аналізу аналітычна-статыстычнага агляду, змешчанаму у статыстычным зборніку. Дзейнасць навучальных устано ў культуры і мастацтва.

4. Намі выкарыстана кн.: Культурнае жыццё рэспублікі. Стан, праблемы, тэндэнцыі. Мн., 1998. - С.23,44. 54.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ